

ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ ЯК ЯВИЩА В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

У статті аналізується лексична система сучасної англійської мови з боку наявних у ній структурно-семантичних типів, що дає можливість встановити тенденції номінативних процесів, виявити засоби створення мовних і мовленнєвих новоутворень.

Ключові слова: *неологізм; словниковий склад; словотворча модель; номінативна функція; конотація новизни.*

У лінгвістиці сьогодення, мабуть, не існує такого аспекту дослідження, який не був би розглянутий вітчизняними або зарубіжними лінгвістами. І, проте, – **постановка проблеми** – виникнення нових слів постійно привертає увагу дослідників. У кожній мові закладені величезні можливості вдосконалення і збагачення. Як відомо, поповнення мови – закономірний процес. Найбільші можливості розвитку має в мові його лексичний запас. У поповненні лексики сучасної англійської мови мовними і мовленнєвими новоутвореннями справедливо є видимим його абсолютний прогрес. Будь-які зміни в об'єктивній дійсності неминуче спричиняють зміни в лексичному складі мови. Яскравим свідченням динаміки мови є процес виникнення нових слів, оскільки людське суспільство завжди прагне знайти нові засоби для номінації того, що позначається.

Постановка завдання. Актуальність дослідження визначається необхідністю вивчення шляхів формування неологізмів у сучасній англійській мові. Аналіз лексичної системи сучасної англійської мови з боку наявних у ній структурно-семантичних типів дає можливість встановити тенденції номінативних процесів, виявити синонімічні засоби створення мовних і мовленнєвих новоутворень і шляхом їх зіставлення активність, продуктивність одних і непродуктивність, пасивність інших.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз наукової літератури з проблеми дозволяє стверджувати, що до теперішнього часу у вивченні неологізмів зроблено вже немало для формування і поглиблення загальної концепції. Проте ціла низка питань до цих пір ще не отримала адекватного вирішення. До їх числа належить і уточнення статусу неологізмів і визначення чинників, що зумовлюють їх появу, і розгляд їх функцій у мові і мовленні.

У суспільному житті дуже часто з'являються нові предмети і це неминуче тягне за собою створення нових найменувань або видозміну семантики тих або інших слів. Усі ці зміни відбиваються саме у лексиці. З самим призначенням складових її одиниць – називати те, що оточує людину, те, що відбувається у світі, пов'язана проникність лексики для позамовних дій.

Виникнення нових понять приводить до поповнення словника новими позначеннями цих предметів і понять, а способи їх позначення, тобто способи номінації, багато в чому визначаються тими лексичними ресурсами, які має в своєму розпорядженні мова, і тими лексико-семантичними зв'язками, які існують у мові в ту або іншу епоху. Існує й інша суттєва особливість лексики – рухливість. Цією особливістю визначаються такі процеси, як поява неологізмів і витіснення застарілих, таких, що втрачають свою актуальність позначень, семантичні зрушення усередині тих або інших груп слів. В. В. Виноградов зазначав, що «словарний склад мови «знаходиться в стані майже безперервної зміни»» [1].

Лексика – це єдина сфера мови, яка відкрита для всляких індивідуальних утворень. На думку І. Р. Гальперіна, «дані утворення, як правило, знаходяться на периферії літературної мови» [2]. Словниковий склад мови не лише знаходиться в постійному русі, але по суті і не окреслений у кожен момент існування мови з достатньою визначеністю.

С. Ульманн писав із цього приводу: «Словник не піддається точному і вичерпному опису при вживанні тих методів, які використовуються при описі фонетичних і граматичних засобів мови. Фонетичні і граматичні засоби мови обмежені в кількісному відношенні і строго систематизовані; в значній мірі, хоча і не повністю, вони не схильні до зовнішніх явищ. Словник же є розпливчатою масою нескінченно великого числа елементів; кордони його хисткі і важко визначувані; найхарактернішою властивістю словника є його здатність нескінченно розростатися за рахунок нових слів і нових значень, які поступають з найрізноманітніших джерел» [8]. Словниковий склад мови безперервно змінюється і виявляється проникним для різних за походженням новоутворень. Основні способи номінації – це утворення нових слів від тих, що існують у мові за допомогою афіксів, утворення складених найменувань, семантичний дериват, запозичення іншомовних слів. Тобто це є способи утворення нових назв предметів і явищ, що зазвичай діють у мові впродовж тривалого часу. Знов утворювані відповідно до того або іншого способу

назви певною мірою зумовлюються вже існуючими утвореннями, їх місце в словнику залежить від сталих у ньому стосунків. «Щоб говорити про світ і описувати його, треба спочатку мати засоби такого опису і назви для описуваного. Утворенню номінацій, різних за своєю протяжністю й складністю, служить номінативна діяльність людини» [4]. Рухливість, постійна готовність до змін – це внутрішня необхідна якість мовної системи. У лексиці зміни виявляються найяскравіше. Це пояснюється тим, що лексика, безпосередньо пов'язана з дійсністю, постійно реагує на зміни в суспільному житті і суспільних потребах. Явище поповнення живих мов новими лексичними одиницями є мовною універсалиєю. «Наявність таких універсалій в структурі мов зумовлена спільністю функцій мов і спільністю психічного і фізіологічного субстратів, на яких заснована мова. Інакше кажучи, функція, для якої виникає мова, і особливості людської природи, тобто умови здійснення цієї функції, вимушено приводять до вибору певної структури, принципово однакової при всій різноманітності її конкретного втілення».

Неологізм – це лексична одиниця, яка утворюється за словотвірними моделями, що існують у мові, або запозичена для позначення нового предмету або нове значення у вже існуючого слова, що знов з'явилося в мові на певному етапі його розвитку. Неологізми – це нові слова або вирази, свіжість і незвичність яких ясно відчувається носіями мови. Поняття неологізму мінливе в часі і відносне: неологізмом слово залишається до тих пір, поки в ньому відчувається новизна. Є неологізми, які загальноприйняті. Їх знають носії мови, частотність їх вживання досить висока, проте, вони вже не сприймаються як щось нове. Так, наприклад, в англійській мові слово *shopping* свого часу дуже швидко увійшло до мовної практики і стало зрозумілим усім. Проте є неологізми, які лише починають входити до словникового складу. Вони маловідомі, характеризуються невеликою частотою вживання, але розуміються носіями мови адекватно, хоча і сприймаються як щось нове. Але вчені розуміють сутність неологізмів по-різному. В. Фляйшер і М. Д. Степанова пишуть: «Під неологізмом розуміється «нова» одиниця словника». Отже, В. Фляйшер і М. Д. Степанова вважають неологізм словниковою одиницею, а якщо так, то, значить, і узуальною, лише з тією умовою, що неологізму властива новизна. В. І. Заботкіна вважає, що «... неологізм – це результат нових асоціацій або результат усунення омонімії і так далі, тобто при утворенні неологізму частенько діють чисто внутрішньомовні стимули» [3].

А. Г. Ликов вважає, що неологізм (у лексикології та словотворенні) – це нове слово мови, слово в початковій стадії свого історичного мовного життя [6]. Неологізми «Нові слова мови, вони досить скоро перестають сприйматися як нові слова, новизна їх з часом стирається» [5]. Практично важко визначити, коли слово вже не сприймається як нове, вкорінюється в мові повністю і входить у загальне вживання. Очевидно, доти, доки предмет, явище, дія, якість є ще новим, його назва являє собою нове слово. Якщо ж цей предмет, явище входить у життя людини, то й саме слово, що є його найменуванням, перестає бути неологізмом.

В англійській мові такі слова як, наприклад, *aircraft*, *bomb*, *immunize* не є неологізмами, адаптувалися в сприйнятті носіїв мови і стали його звичайними лексичними одиницями. Ці слова так міцно увійшли в лексику сучасної англійської мови, що, звичайно, вже не усвідомлюються як нові слова. У цьому випадку термін «неологізм» можна трактувати в широкому сенсі і називати так нове слово для певної епохи в розвитку мови.

Ю. Н. Караулов акцентує увагу на тому, що «належність слів до неологізмів є властивістю відносною та історичною». Отже, неважко переконатися в тому, що головною ознакою неологізму є абсолютна новизна слова для більшості носіїв мови. У нашому дослідженні ми дотримуємося точок зору Ю. М. Караулова, В. В. Лопатіна. Ми вважаємо, що слово відчувається як неологізм нетривалий час. Як тільки слово починає активно вживатися, воно втрачає конотацію новизни, тобто поступово входить у лексичну систему мови як загальноживане. Ознака новизни і є основою всього загального поняття неологізму. Вся складність у тому, що ознака новизни не підлягає кількісним і формалізованим характеристикам, що ускладнює його формулювання. Наприклад, дуже важко точно вказати, скільки часу слово, яке виникло в мові, може зберігати новизну і статус неологізму в процесі свого історичного життя в мові. Що актуальніше нове слово в семантичному сенсі, то ширше й інтенсивніше воно втягується в процеси мовної комунікації, то швидше воно втрачає свою новизну. «Коли слово, «відстоявшись» у часі і мовному вживанні, усвідомлюється як абсолютно необхідне для потреб комунікації в цьому мовному співтоваристві, воно набуває статусу одиниці мови». Слід також зазначити, що у всіх конкретних випадках свого прояву неологізм як і всяке слово мови, багаторазово відтворюється в мові, тобто живе, втрачаючи з часом властивість новизни.

К. А. Тимофеев підкреслює, що «створення нових слів у мові, слововироблення, – факт історичного розвитку мови, його руху в часі». Поняття неологізму – діахронне і належить до його історичного життя. Рух і розвиток лексичного складу мови визначається потребою в дійсно потрібних словах, поняттях. Так, наприклад, Р. А. Будагов пише: «Знаменно, однак, що самі неологізми зовсім не «вриваються» в мову як чужорідні тіла, як щось чуже «духу» мови, його колишньому лексичному і морфологічному складу. Навпаки того, неологізми вносять у лексику нове, поповнюючи і збагачуючи її, разом із тим як би з'єднують нове з попередньою мовною традицією... Якщо неологізми «потрясають» б мову, докорінно оновлювали весь словниковий склад мови, тоді люди різних поколінь не могли б розуміти один одного...»

Лексичні інновації – неологізми – викликані до життя потребами комунікації і створюються на основі певних словотворчих моделей з урахуванням особливостей семантичної системи мови та її граматичного ладу. Іншими словами, неологізми, використовують те, що називають «потенційними можливостями» словотворчої системи мови, і є їх конкретними реалізаціями. Неологізми задовольняють вимогам суспільного (а не індивідуального) закріплення і відтворення. Також цілком очевидно, що неологізми створюються

для номінації нових речей і явищ дійсності, і, отже, для них номінативна функція є основною, а не факультативною. Неологізми зазвичай не мають віку, встановити час їх появи і творця практично неможливо, тому вони реалізують живі можливості мовної системи. Неологізм за своєю суттю обов'язково пов'язаний із поняттям часового плану. Одним із суттєвих ознак неологізмів слід визнати їх зайнятість, закріпленість у загальному вживанні. Неологізми мають соціальну установку на входження в розряд загальноживаної лексики. Закріпившись у мові, вони починають функціонувати в ньому поряд зі старими словами, задовольняючи, як і старі слова, потреби суспільства. Причому, деякі з них застарівають досить швидко, втрачаючи риси відчутної новизни.

Неологізми є загальнонародними мовними одиницями. Н. І. Фельдман пише: «Неологізми, тобто новоутворення, що мають широке уживання, безсумнівно, підлягають включенню до словника, оскільки цим фіксується словниковий склад мови в момент складання словника. Отже, неологізми – мовні новоутворення, яким притаманні такі властивості як загальноживаність, нормативність і приналежність до мови. Ознаки неологізмів носять мовний характер. Неологізми показують, на що здатна мова при породженні нових слів і які її творчі потенції.

О. О. Селіванова зазначає, що є два різновиди неологізмів за способом уведення до мови: лексичні (новотвори або запозичення) і семантичні (нові значення вже відомих слів). Звертає увагу відомий вітчизняний лінгвіст і на існування оканалізмів у сфері неології – індивідуально-авторських новотворів або нових значень відомих слів. Цей прощарок лексики належить до стилістичних неологізмів. Щодо способів творення неологізмів, авторка називає креацію, деривацію різних типів (морфологічну і неморфологічну), калькування, запозичення, актуалізацію застарілих слів або одиниць різних терміносистем, жаргонів, аргю і т. ін. Формування нових значень відбувається, як зазначає О. О. Селіванова, шляхом метонімізації, метафоризації, семантичної конденсації, каламбуру... Існують також неологізми – сполуки, які є «результатом перетворення фрагментів цитат на кліше, складену номінативну одиницю, що супроводжується переосмисленням, структурними змінами тощо».

У своїх роботах з неології Ю. А. Зацний, досліджуючи шляхи і способи поповнення вокабуляру англійської мови також звертає увагу на такі способи збагачення словникового складу мови як афіксація, слововоскладання, злиття (бленди або телескопія), запозичення тощо.

Одним із найбільш розповсюджених засобів утворення неологізмів у мовах є афіксація. Число афіксів, які використані при творенні нових слів, і їх дистрибуція, зараз україні багаті і різноманітні. Природно, що найбільшим ступенем новизни володіють одиниці, створені за допомогою нових афіксів і напівфіксів. Їх небагато: -on, -ase, -sd, -nik, eco-, mini-, maxi-, mega-, cine-, -oholic, -gate-, -natcher, flexi-, arses- в англійській мові. У останні десятиліття значно зростає роль словоскладання. Прикладами неологізмів, утворених цим засобом можуть бути такі слова: easy-to-use: зручний, легкий у вживанні (англ.), L-driver: водій-

початківець (англ.). Серед неологізмів останніх десятиліть помічається тенденція до збільшення одиниць, які відносяться до злиття або блендів: slanguage: (slang + language) вид мовлення, в якому використовується велика кількість так званих сленгових слів та виразів (англ.); denglish (Deutsch + English) суміш німецької та англійської мови (англ.); slugflation (sluggish + inflation) стагнація в економіці, яка супроводжується зростанням інфляції (англ.); biopreneur (biotechnology + entrepreneur) підприємець, який займається біотехнологіями (англ.); kariography (karaoke + choreography) танцювальні рухи, що супроводжують виконання популярних пісень під музичні автомати (англ.).

Збагачення словнику може здійснюватися семантичним шляхом зміни значення вже існуючого слова за рахунок розширення його значення. Під розширенням значення розуміється такий семантичний розвиток, коли слово, що позначало спершу одне більш конкретне та поодинокі поняття, використовується для позначення більш загального поняття. Наприклад: chicken hawk: назва герою коміксів яструба Генрі – людина, яка підтримує воєнні дії, хоча колись вона докладала великих зусиль, щоб уникнути військової служби (англ.), omelette: dead-ender: програвший спортсмен – людина, яка не хоче визнавати своєї поразки (англ.).

В англійській мові доволі часто спостерігається такий засіб поповнення словнику неологізмами, як запозичення. Наприклад: англ.: dolce vita (з італійського) солодке життя; угуо (з грецького) тип бутерброда (тонкий шар підсмаженого м'яса на невеликому шматку хліба); фр.: toboggan (з канадського) прилюдний атракціон з санками, катання на санках; baraka (з арабського) успіх, везіння.

У зв'язку із зростанням інтересу до східних країн в англійській мові з'являються слова-запозичення з азійських мов: е. g. guanaxi, знайомство з потрібними впливовим людьми (кит.); chaebols, виробниче об'єднання у Південній Кореї (кор.); otaku, термін на позначення соціально неадекватної людини, яка цікавиться та, навіть, має деяку схильність на комп'ютерних технологіях (яп.); pinja, японський воїн, що спеціалізується на мистецтві ніндзюцу (бойове мистецтво ніндзя, приділяє велику увагу здатності непомітно дістатися до ворога) (яп.); dhania, індійська кухня, страви, прянощі (інд.); тусоон, вживається на позначення промислового магнату (яп.)

Неможливо не відзначити й роль російської та української мов у формуванні кола запозичень англійської мови. На початку 90-х російська мова вважалася головним джерелом надходження запозичень до англійської мови. Як результат ми маємо широку вживаність англіцизмів таких слів, як: far abroad, Rada, hryvnia, bazaar, есоному, apparatchik, Spetznaz, zek.

Висновки. Систему мови визначають відкритою і динамічною, бо відкрита і динамічна мова. Не існує такої мови, яка реалізувала би всі свої можливості, вичерпала б усі свої ресурси. Якби це було так, то мова не була б здатна удосконалюватися і задовольняти нові потреби мислення та спілкування. Оскільки мова є засобом відображення об'єктивної дійсності, вона перебуває в стані постійної зміни і розвитку, оскільки сама дійсність динамічна й лабільна, причому

найбільш рухомою і проникною сферою мовної системи є лексичний склад. Лексичний склад мови змінюється безупинно і оновлюється набагато швидше, ніж інші яруси мови. Зміна словника – це природний рух у будь-якій живій мові. Лексична система мови чітко реагує на кожну інновацію і як наслідок включає до свого складу нові слова для позначення нових речей, явищ, процесів. Цей процес завжди є фактом розвитку лексики мови і її поповнення. Безперечно положення, що лексика мови – система відкрита, рухлива, надлишкова і суперечлива. Однак у лексиці, незважаючи на її рухливість, існує постійна наступність явищ. Нові слова, які закріпились у мові, називаються неологізмами. Неологізм – широке

поняття, в якому поєднуються різні лінгвістичні та соціологічні чинники. Неологізми виникають у відповідь на суспільну потребу. Неологізми характерні тим, що з часом стають загальнонародним надбанням, легко вписуються в різні контексти, і словники реєструють їх як повноправні слова. Основна мета їх створення – отримання нової, необхідної одиниці. Неологізми – це одиниці мови, які поповнюють його словниковий склад. Неологізми як спосіб номінації являє собою універсальне явище, яке виявляється у всіх мовах, властиве всім мовам. Це явище – свідчення життєздатності мови. Саме в неологізмах можна виявити основні тенденції розвитку мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В. В. Об основном словарном фонде и его словообразующей роли в истории языка / В. В. Виноградов // Известия Академии Наук СССР, 1951. – т. X, вып. 3. – С. 218–239.
2. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : Высш. школа, 1981. – 334 с.
3. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 126 с.
4. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М. : «Наука», 1986. – 160 с.
5. Лопатин В. В. Рождение слова: Неологизмы и окказиональные образования / В. В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 152 с.
6. Лыков А. Г. Современная русская лексикология (русское окказиональное слово) / А. Г. Лыков. – М. : «Высш. школа», 1976. – 120 с.
7. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения / М. В. Никитин. – М. : Высш. школа, 1988. – 168 с.
8. Ульманн С. Семантические универсалии / С. Ульманн // Новое в лингвистике : Языковые универсалии. – 1970. – Вып. V. – С. 250–299.

И. В. Дорохина,

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕНИЯ НЕОЛОГИЗМОВ КАК ЯВЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ

В статье анализируется лексическая система современного английского языка со стороны имеющих в нем структурно-семантических типов, что дает возможность установить тенденции номинативных процессов, выявить средства создания языковых и речевых новообразований.

Ключевые слова: неологизм; словарный состав; словообразовательная модель; номинативная функция; коннотация новизны.

I. Dorohina,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

THE GENESIS OF THE PHENOMENON OF NEOLOGISMS' FORMATION IN MODERN LINGUISTICS

In the study of neologisms a lot is already done for the formation and deepening of the general concept. However, many issues still have not been adequately addressed. These include neologisms and clarifying the status and determining the factors that cause their appearance, and consideration of their functions in language and speech. In social life, new items appear too often and this inevitably entails the creation of new titles or modification semantics of certain words. All these changes are reflected in the same vocabulary. With the same purpose of its constituent units – called that surrounds a person, what happens in the world, permeability vocabulary related to extra-linguistic actions. The emergence of new concepts leads to replenish the dictionary with new symbols of objects and concepts, and methods for their designation means that the category is largely determined by the lexical resources which has the language and those lexical – semantic relationships that exist in language in a particular era. There is another significant feature of vocabulary – mobility. This feature defined processes such as the appearance of neologisms and the displacement of old ones, such as losing their relevance designations, semantic shifts within certain groups of words.

Vocabulary – the only area of language, which is open to various individual entities. Vocabulary is not only in constant motion, but in fact not delineated in each moment of existence of language with sufficient certainty. Vocabulary is constantly changing and it turns permeable various origin neoformations. The main methods of nomination – is the formation of new words from those that exist in using language affixes, formation of compound names, semantic derivative, borrowing foreign words. That is how the formation of new names of objects and

phenomena usually operate in the language for a long time. Again formed according to one or more of these methods titles to some extent conditioned by existing entities, their place in the dictionary depends on stable relationships in it.

Neologism is a lexical unit, which is formed by structural word models that exist in the language, or is taken to refer to the new object or a new value in existing words in the language appeared again at some stage of its development. Neologisms are new words or expressions which freshness and singularity clearly felt by native speakers. The concept of neologism is changeable over time and relative: neologism is a word as long as it felt novelty. There are neologisms that are generally accepted. Native speakers know them, the frequency of use is high, but, nevertheless, they are not perceived as something new.

Lexical innovations – neologisms – are called to live and communication needs are based on certain models of word-based semantic features of language and its grammatical structure. In other words, neologisms use what is called «the potential» word creative language system, and is their implementation.

© Дорохіна І. В., 2015

Дата надходження статті до редколегії 11.03.2015 р.